

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2023 – Volume 32, Issue 4, pp. 87–101
<http://doi.org/10.18352/jsi.799>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Marjolijn Schouten is hogeschooldocent Social Work
en onderzoeker Transformatieve student-docent
partnerschappen bij Kenniscentrum Talentontwikkeling van
Hogeschool Rotterdam. E-mail: m.m.schouten@hr.nl

Thaisja Suart is junior onderzoeker met
ervaringsdeskundigheid bij Kenniscentrum
Talentontwikkeling van Hogeschool Rotterdam en social
worker gespecialiseerd in de GGZ. E-mail: t.f.m.suart@hr.nl

Szabinka Dudevszky is hoofddocent-onderzoeker Inclusie
bij Kenniscentrum Talentontwikkeling van Hogeschool
Rotterdam. E-mail: s.i.z.a.dudevszky@hr.nl

Correspondence to: Szabinka Dudevszky
E-mail: s.i.z.a.dudevszky@hr.nl
Category: IWO

**RUIMTE MAKEN VOOR
STUDENTEN ALS SOCIAAL
VERANDERAARS. EEN GESPREK
OVER STUDENTENPARTICIPATIE
IN ONDERWIJS, ONDERZOEK EN
PRAKTIJK**

**MAKING ROOM FOR STUDENTS
AS CHANGEMAKERS.**

**A CONVERSATION ABOUT STUDENT
PARTICIPATION IN EDUCATION,
RESEARCH AND PRACTICE**

**SZABINKA
DUDEVSKY,
MARJOLIJN
SCHOUTEN,
THAISJA SUART**

SAMENVATTING

In een themanummer over *Stemmen uit de Samenleving*, mag een artikel over de stem van studenten in het hoger onderwijs niet ontbreken. Op 7 juni 2023 organiseerde het *Journal of Social Intervention* een panelgesprek met studenten, docenten en onderzoekers van vijf opleidingsinstituten in Nederland en Vlaanderen, waarin de verschillende ervaringen met studentenparticipatie in het onderwijs werden verkend. In een levendige bijeenkomst bespraken de deelnemers de impact van studenten op het onderwijs, onderzoek en de praktijk, en gaven hun visie op de waardering die studenten ten deel valt. De praktijk van studentenparticipatie die de panelleden delen, is kleurrijk, divers, inspirerend en volop in beweging. Toch zijn er nog vele verbeterpunten aan te wijzen voordat betekenisvolle participatie kan worden gerealiseerd en studenten ruimte krijgen om als sociaal veranderaars te acteren.

TREFWOORDEN

Studentenparticipatie, de stem van de student, student als partner, gelijkwaardigheid, medezeggenschap, sociaal veranderaar

ABSTRACT

An article on student voices in higher education is of course an absolute must-have in a special on *Voices from Society*. On June 7th 2023 the *Journal of Social Intervention* organised a panel discussion with students, teachers, and researchers from five educational institutes from the Netherlands and Flanders, in which the various experiences with student participation in higher education were explored. In a lively meeting the participants talked about the impact of students on education, research and practice and they all shared their ideas on the appreciation students receive. The shared practices of student participation are colourful, diverse, inspiring, and in full swing. Still, there are many points of improvement to be made before meaningful participation can be realised and students have the opportunity to act as changemakers.

KEYWORDS

Student participation, student voice, student as partner, equality, codetermination of students, changemaker

HET GESPREKSPANEL

Deelnemers

- **Rabia Ahmad**, student Bedrijfskunde en deelnemer aan het Honourstraject van Hogeschool Rotterdam.
- **Sila Nur Aslan**, student Social Work aan Hogeschool Rotterdam en initiatiefnemer van Youngins, participatief actieonderzoek voor en door jongeren. Stagiair 2DO/Formaat, participatief drama.
- **Wolf Engelen**, docent-onderzoeker aan de Willem de Kooning Academie van Hogeschool Rotterdam.
- **Elke Plovie**, onderzoeker en docent rond burgerschap en participatie aan de Hogeschool UC-Leuven-Limburg en stafmedewerker politisering Steunpunt Mens en Samenleving aan de KU Leuven.
- **Tabatha Ros**, student Pedagogische Wetenschappen en studentassessor van het faculteitsbestuur Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.
- **Elina Sesay**, student Creative Business aan de Hogeschool van Amsterdam en deelnemer van SESI (Student Engagement Social Impact) Community.
- **Thaisja Suart**, zie auteursinformatie.
- **Julie van Teeseling**, student Social Work aan Hogeschool Rotterdam en initiatiefnemer van Youngins, participatief actieonderzoek voor en door jongeren. Stagiair 2DO/Formaat, participatief drama.
- **Charlotte Wekker**, docent en onderzoeker Sociale Studies en lid van de Werkgroep Diversiteit en Inclusie aan de Hanzehogeschool Groningen. Promotieonderzoek naar institutioneel racisme in het hbo.

Gespreksleiders

- **Szabinka Dudevsky**, zie auteursinformatie.
- **Marjolijn Schouten**, zie auteursinformatie.

INLEIDING

In het nieuwe Sectorplan Hogere Sociale Studies van de Nederlandse Vereniging Hogescholen (Vereniging Hogescholen, 2023) wordt de sociaal professional gepositioneerd als sociaal

RUIMTE MAKEN VOOR STUDENTEN ALS SOCIAAL VERANDERAARS

veranderaar. De auteurs zien een belangrijke rol voor hen weggelegd in een samenleving waarin “sociale grondrechten onder druk staan” en “veel mensen zich niet gehoord of gezien voelen” (p. 35). Sociaal professionals van de toekomst ondersteunen mensen in kwetsbare situaties, en agenderen en bestrijden structurele problemen en actuele crises. In voorbereiding op deze rol willen de hogescholen het sociaal-politieke bewustzijn van de (aankomend) sociaal professionals vergroten en meer ervaringsdeskundigheid in het sociaal domein brengen. De student moet leren kritisch te acteren in relatie tot (overheids)beleid en praktijk. Over de mogelijke rol van de student als veranderaar *binnen* het onderwijs, als actor met eigen en collectieve ervaringskennis, wordt in het sectorplan - in weerwil van de toekomstige opdracht - echter niet gesproken.

Op initiatief van het *Journal of Social Intervention* spraken op 7 juni 2023 negen studenten, docenten en onderzoekers met elkaar over studentenparticipatie in de praktijk van vijf instellingen voor hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Het online panelgesprek startte met de vraag hoe studenten participeren in het onderwijs, het onderzoek en de praktijk. Wat zijn de ervaringen van de panelleden en welke ontwikkelingen signaleren zij? Hoe zien zij de rol van studenten en de waardering die hen ten deel valt? Welke impact hebben studenten op het onderwijs, onderzoek en de samenleving? Zien de panelleden studenten als changemakers?

In het gesprek werden ervaren kansen, knelpunten en good practices op het gebied van studentenparticipatie in het hoger onderwijs gedeeld. Op basis van deze uitwisseling presenteren we in dit artikel een aantal lessen over het benutten en stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid van studenten en voorwaarden voor betekenisvolle studentenparticipatie.

STUDENTENPARTICIPATIE

Motieven voor studentenparticipatie

Participatie is een complex en gelaagd begrip dat op verschillende manieren omschreven kan worden. Socioloog Hart (1992) beschrijft jeugdparticipatie als een “proces van gedeelde besluitvorming over zaken in het publieke domein, die betrekking hebben op het eigen leven én het leven van andere deelnemers binnen de eigen gemeenschap” (p. 5).

In de literatuur over participatie in het hoger onderwijs worden verschillende motieven voor studentenparticipatie onderscheiden. Instrumentele motieven richten zich bijvoorbeeld op het

verbeteren van leerresultaten, onderwijsinnovatie of toepassing van wettelijk beleid. Morele motieven kunnen samenhangen met pedagogische visies of opvattingen over (de ontwikkeling) van volwaardig burgerschap en studentenwelzijn (Healey et al., 2014; Verbeek & Ponte, 2014; Verhoeff & Guérin, 2021). Hart (1992) ziet participatie als een instrument om een democratie te bouwen en spreekt over participatie als een fundamenteel mensenrecht. Healey (z.d.) ziet 'student-staff partnerships' als uiting van en middel tot sociale rechtvaardigheid.

De panelleden noemen verschillende motieven als het gaat om de noodzaak van studentenparticipatie. Studenten Social Work van Hogeschool Rotterdam motiveren hun wens tot participatie vanuit de onderliggende waarden van hun vak: zij zien zichzelf als sociaal professionals die een brug kunnen slaan naar mensen in de wijk, die opkomen voor jongeren en anderen die hun stem willen laten horen, bijvoorbeeld over beleid. En op dezelfde grond willen zij hun eigen stem laten horen in de opleiding. Want, zo zegt een van hen, gelijkwaardigheid is een kernpunt van sociaal werk en "leren vindt plaats in dialoog".

Op de Willem de Kooning, de kunstacademie van Hogeschool Rotterdam, is in 2022 het initiatief *Student as teacher* gestart. Aanleiding voor dit initiatief was de kritiek van een groep derdejaarsstudenten die vond dat het curriculum te westers georiënteerd was. In de klassengesprekken die volgden, concludeerden studenten en docenten dat ze samen een manier moesten zoeken voor een constructieve gemeenschap. De frustratie werd omgezet in een gezamenlijke ontwikkeling van kennis en onderwijs. In *Student as teacher* is een groep vierdejaarsstudenten officieel aangesteld als docent. De studenten nemen deel aan de vergaderingen, hebben een volwaardige rol in het ontwerpen van onderwijs en in het geven van lessen, feedback en beoordelingen aan studenten in het eerste jaar. Met dit initiatief wil de Academie een dialoog aangaan met de studenten en zich laten voeden door hun commentaar, kennis en ervaringen. Zo geeft de Academie vorm aan een continu reflectieproces op de betekenis van kunst (en kunstopleidingen) in de samenleving.

Vormen van participatie

Participatie in de onderwijspraktijk kent, afhankelijk van onderliggende motieven en (opleidings) contexten verschillende verschijningsvormen (Healey et al., 2023; Verbeek & Ponte, 2014). Een veel gebruikt model om studentenparticipatie te beschrijven is *The pyramid of student voice* van Mitra (2006). Zij onderscheidt drie niveaus waarop de stem van de student in het hoger onderwijs tot uiting kan worden gebracht: *being heard* (informatieverzameling via enquêtes, focusgroepen,

gesprekken), *collaboration* (gelijkwaardige student-docent partnerschappen) en *leadership* (de mogelijkheid voor studenten om leiderschap te ontwikkelen).

In het gesprek worden verschillende vormen van participatie naar voren gebracht. De studentassessor uit het panel is adviserend studentlid van het faculteitsbestuur Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De structuur van formele medezeggenschap, met verschillende niveaus van vertegenwoordiging, is volgens haar een goede manier om in gesprek te gaan met bestuurders en beleidsmakers en zo het onderwijs te verbeteren. Toch ziet zij vanuit medestudenten weinig interesse om deel te nemen. Andere panelleden denken dat de drempel om via deze officiële kanalen inspraak uit te oefenen te hoog is en zij benoemen het risico dat via deze weg slechts een selecte groep *gehoord* wordt. In een recent artikel van de Sociaal Economische-Raad (Lambregtse, 2023) waarschuwt Daan de Bruijn, onderzoeker Zeggenschap en Burgerbetrokkenheid van Movisie, voor de effecten van het ontstaan van een zogenaamde 'participatie-elite'. Participatie kan helpen om mensen meer te betrekken bij het maken en uitvoeren van beleid, maar "als de participatie niet divers genoeg is, kan dit zelfs het tegenovergestelde effect hebben".

Ook voorbeelden van *collaboration* worden besproken in het panel, waarbij studenten invloed hebben op de eigen leerroute of het curriculum zoals in een honoursprogramma. Vrijwel alle studenten spreken de behoefte uit aan meer diversiteit in werk- en toetsvormen, met meer ruimte voor eigen ontwikkeling en het benutten van eigen kwaliteiten. Tegelijkertijd benoemen zij een spanning tussen structuur en vrijheid. Niet iedere student vindt het fijn om veel zelf te moeten bepalen in de studie. Dit kan zorgen voor "een gevoel van chaos of aan je lot worden overgelaten". Om samen een lerende omgeving te creëren is het essentieel om studenten en docenten de juiste tools aan te bieden. De opleider betrokken bij het eerder genoemde initiatief *Student as teacher* legt uit dat de docenten de verantwoordelijkheid hebben een leeromgeving te ontwerpen, waar de studenten in hun nieuwe rol worden begeleid en zich niet verwaarloosd voelen. Zo leren de studenten om feedback te schrijven op het werk of onderzoek van anderen. Het start met goed leren kijken, analyseren en leren hoe je je eigen kennis kunt toevoegen. Er is tijd en aandacht nodig om te zorgen dat iedereen begrijpt wat het inhoudt om samen onderwijs te maken.

Het doen van actieonderzoek is een andere manier waarop studenten en docenten gelijkwaardig kunnen samenwerken, volgens de Vlaamse docent Sociaal Werk. Zeker als studenten mede richting geven aan de keuze van onderzoeksthema's en -doelen. De junior onderzoeker van

Hogeschool Rotterdam heeft hier als student positieve ervaringen mee. Een jongerenteam vormde de kern van het participatieve actieonderzoek Koplopers, waar zij aan deelnam. Dit team bepaalde samen met de onderzoekers de koers van het project (zie ook Van Vliet et al., 2020). De onderzoeker voegt toe dat dit niet alleen een manier is om oprecht naar de ideeën van studenten te luisteren, maar ook om hen kritisch te bevragen en te leren hoe ze mede *leiding* kunnen geven. Recent onderzoek van Smit (2023) binnen lerarenopleidingen laat zien hoe participatief onderzoek in de context van hoger onderwijs kan bijdragen aan de ontwikkeling van een participatiecultuur. Hij noemt de positie van de student als co-onderzoeker een van de meest intensieve vormen van participatie.

Participatie en het delen van macht

Het denken over participatie van jeugdigen kan vanuit de visie van Hart (1992) niet zonder aandacht voor de machtsdimensie die hierbij een rol speelt en de strijd voor gelijke rechten. Ook in het werk over student-docent partnerschappen van Healey en Healey (2019) en Healey et al. (2014) wordt het loslaten van controle en het geven van macht aan studenten als een belangrijke waarde gezien.

De studenten Social Work van Hogeschool Rotterdam zetten vraagtekens bij het woord 'participatie'. Dit gaat in hun ogen uit van het idee dat je "mee mag doen binnen het bestaande systeem", maar "wij denken dat je samen met studenten een *nieuw* systeem moet maken; we willen geen stukje van de taart, we willen meebeslissen in de bakkerij". Uitgangspunt van gelijkwaardige partnerschappen is dat iedereen iets van een ander kan leren. Nu is er volgens de panelleden in het onderwijs te vaak sprake van eenrichtingsverkeer. Er is weinig ruimte voor studenten om andere, voor hen belangrijke thema's naar voren te schuiven en er wordt vooral over studenten in plaats van met studenten gesproken. De docent-onderzoeker van de Hanzehogeschool ervaart de machtsverschillen tussen studenten en opleiders als belemmerend voor het ontwikkelen van een lerende omgeving. Machtsverschillen moeten er zijn, vervolgt ze, maar door het grote verschil tussen de systeemwereld (het formele kader van de schoolorganisatie, zoals bijvoorbeeld de accreditatie) en de beleavingswereld van studenten, worden studenten - vaak onbedoeld - op achterstand gezet in het meedenken en meepraten. "Je moet bijna expert zijn om mee te praten", voegt de Vlaamse docent-onderzoeker toe. Zij betoogt dat de bestaande machtsverhoudingen te weinig worden besproken. "In de ideale situatie discussieer je samen over de basis: waarom doen we deze opleiding, wat moet er aan bod komen, hoe waarderen we de verschillende bronnen van kennis. Als je met die houding

RUIMTE MAKEN VOOR STUDENTEN ALS SOCIAAL VERANDERAARS

voor de klas staat, en zo het curriculum opbouwt, dan krijg je een betere opleiding en betere beroepskrachten.”

Het doorbreken van machtsstructuren heeft niet alleen betrekking op de verhouding tussen student en docent. De panelleden geven aan dat ook docenten in een afhankelijke positie verkeren en zich vaak niet gehoord voelen. Ze zitten in hetzelfde hiërarchische systeem en ervaren weinig tijd en invloed om echt iets te veranderen in het onderwijs. Smit (2023) beschrijft wat de ondersteunende voorwaarden zijn voor het creëren van open student-docent partnerschappen en een participatiecultuur. Hij onderscheidt daarbij drie categorieën, waaronder steun en draagvlak voor participatie in de hele organisatie, inclusief op het niveau van bestuur, onderwijsontwikkeling en examencommissie.

De panelleden bespreken hoe er ruimte kan worden gemaakt voor een gelijkwaardig gesprek op alle niveaus. Ze vinden elkaar in de opvatting dat de bestuurders en managers, de mensen hogerop in de hiërarchie, de eerste stappen kunnen zetten. Laat hen naar de studenten en docenten toegaan en het gesprek openen. En begin bij de studenten, zij zijn de degenen met de minste macht en kunnen blinde vlekken zichtbaar maken.

Participatie als communicatieve ruimte

Verhoeff en Guérin (2021) benadrukken dat alle niveaus van participatie van waarde kunnen zijn, maar dat de kwaliteit van de samenwerking een bepalende factor is. Het vraagt een cultuur van onderling vertrouwen en veiligheid om gelijkwaardig met elkaar samen te werken en te leren. Volgens actieonderzoeker Fine (2018) start betekenisvolle participatie met het scheppen van ‘a meaningful coalition’, die het mogelijk maakt om andere stemmen en verschillende perspectieven te laten doorklinken en via dialoog tot nieuwe inzichten of oplossingen te komen. In het werk van Habermas wordt hiervoor het concept ‘communicatieve ruimte’ gebruikt (Habermas, 2003, geciteerd in Dedding et al., 2022).

Het belang van een veilige communicatieve ruimte wordt door de panelleden herkend. Zij dragen verschillende voorbeelden aan om binnen of buiten de bestaande structuren nieuwe non-hiërarchische werkpraktijken te ontwikkelen, waarbinnen de docent en de student een gelijkwaardige positie innemen. “Het is heel belangrijk dat je met elkaar goed nadenkt over in wat voor ruimte we eigenlijk leren. En dat je in het ontwerpen van die leeromgeving de studenten meteen betreft, dat zij invloed hebben op de manier waarop die wordt vormgegeven”,

licht de opleider van de Willem de Kooning Academie toe. Hij is van mening dat je, als je echt structurele veranderingen wilt bewerkstelligen, deze nieuwe open ruimte juist in het vaste curriculumprogramma moet inbouwen.

De docent-onderzoeker van de Hanzehogeschool brengt sinds een aantal jaar een groep studenten van kleur samen. Zij creëert een 'safe space' waar ervaringen met racisme gedeeld kunnen worden en biedt de studenten persoonlijke ondersteuning om hier mee om te gaan. "Ik probeer ze te helpen hoe ze dat gesprek aan kunnen gaan en hoe ze docenten kunnen laten luisteren." Een tweede functie van het initiatief is om een collectieve stem te laten klinken in de opleiding en de hogeschool. "Er zijn inmiddels docenten en stafleden die deze studenten uitnodigen om mee te denken over het onderwijs, over casuïstiek, de boekenlijst of een awareness-campagne." In haar ervaring werkt zo'n opzet, vertrekkend vanuit een safe space, goed om een bepaald perspectief dat minder aan bod komt naar voren te brengen (zie ook Wekker, 2021).

De docent-onderzoeker organiseert de gespreksgroep bewust *naast* de bestaande structuren, vanwege de dynamieken en hiërarchie die hierin spelen. Ze gebruikt een metafoor van Harry Kunneman om dit toe te lichten: "Het gaat erom dat je ruimte schept voor informele ontmoetingen met studenten, zoals bij een kampvuur, waar plaats is voor verhalen, diepere vragen en stilte. Onder het gecontroleerde helle licht van lantarenpalen, komen weinig mooie ideeën tot stand."

WAARDERING VAN DE STEM VAN STUDENTEN

In het tweede deel van het gesprek denken de panelleden met elkaar na over de vraag hoe studenten en hun stem in het onderwijs worden gewaardeerd. Sommige panelleden, zoals de studentassessor, vinden dat ze voldoende worden gehoord: "Ik kan echt impact maken als studentassessor, omdat ik in die rol betrokken ben bij veel beslissingen." De studenten van de opleiding Social Work staan echter kritisch tegenover de manier waarop zij worden benaderd. "Het lijkt wel alsof ze ons zien als een 'leeg vat'. We worden volgestopt met informatie en ideeën, en aan het einde wordt er een dop opgezet van oké, nu ben je een social worker." De twee Rotterdamse studenten hebben een door ZonMw gehonoreerd onderzoeksvoorstel ontwikkeld om met participatief theater verhalen van psychische gezondheid op te halen (ZonMw, 2023). Ze ervaren dat ze hun muzisch-agogische werkwijze en visie op de emancipatie van mensen in kwetsbare situaties vaak moeten verdedigen in de opleiding. Meer aandacht voor het kritisch-politiserende vakmanschap, waar de Hogere Sociale Studies in het Sectorplan (Vereniging Hogescholen, 2023) toe oproepen, vinden zij een goede zaak.

RUIMTE MAKEN VOOR STUDENTEN ALS SOCIAAL VERANDERAARS

Een opvallend aspect dat in het panel naar voren kwam, was het verschil tussen gehoord worden en gezien worden. Studenten voelen zich vaak niet gezien, zelfs als hun stemmen worden gehoord. Het is daarom noodzakelijk om de impact van studenten zichtbaar en tastbaar te maken, zodat zij zich gewaardeerd voelen en de invloed van hun bijdragen erkend wordt.

De filosoof Miranda Fricker noemt het niet-benutten van de stemmen van studenten 'epistemic injustice', een specifieke vorm van onrecht gerelateerd aan kennis, waarbij bepaalde mensen minder geloofwaardig worden gevonden op grond van bijvoorbeeld hun status, sekse, leeftijd of ras (Fricker, 2009, in Dedding et al., 2022). Frank Tuitt (in Howell & Tuitt, 2003, p. 234) pleit voor een 'inclusive pedagogy' die de hele student omvat en die uitgaat van studenten als volwaardige politieke en intellectuele personen, met rijke levens en ervaringen.

Ervaren de panelleden ruimte voor de kwaliteiten en identiteiten van de studenten in de vormgeving van het onderwijs en onderzoek? Op de Willem de Kooning Academie worden eerstejaars studenten gevraagd om een club op te richten, dit kan een film-, lees- of andere club zijn. Het thema is vrij. In die clubs bepalen de studenten zelf hun regels, rooster en lesstructuur. Het idee is dat ze vanuit deze clubs, met inbreng van hun verschillende en gedeelde identiteiten, in dialoog gaan met de stad en de sociaal-maatschappelijke vraagstukken die daar leven.

De student Creative Business neemt deel aan een vergelijkbaar initiatief: SESI, een centrum voor Student Engagement Social Impact. SESI is geïnitieerd door de Hogeschool van Amsterdam en richt zich op het realiseren van inclusiever onderwijs. De community doet dit door campagnes en evenementen te organiseren voor en door studenten en door bij te dragen aan docentprofessionalisering. Een voorbeeld hiervan is het ROOTS-project, waarin studenten workshops ontwikkelen over de (eigen) wortels van racisme en de pijn die daaruit voortkomt.

Meerdere panelleden roepen op om de verschillende bronnen van kennis (theoretisch kennis, praktijkkennis en ervaringskennis), gelijkwaardig te waarderen en benutten in onderwijs, onderzoek en praktijk. De Vlaamse docent-onderzoeker verwoordt het als volgt: "Veel studenten hebben ervaringskennis, het is zo zinvol om dat mee te pakken in de les, om daar iets mee te doen. Het is niet zo dat de ene kennisbron beter is dan de andere, hun kennis is wel anders, maar niet minder waard dan die van mij als docent." Die gelijke waardering van de verschillende actoren en kennisbronnen vormt in haar ogen de basis van studentenparticipatie.

STUDENTEN ALS CHANGEMAKERS

In het laatste deel van het gesprek hebben we de deelnemers gevraagd naar de relatie tussen participatie en impact. Zowel de studenten, als de docent-onderzoekers vertellen dat het streven naar impact binnen het onderwijs of in de samenleving een belangrijk motief is om te participeren. Maatschappelijke thema's zoals mentale gezondheid, duurzaamheid, gendergelijkheid en diversiteit brengen hen in beweging om deel te nemen als actieve actor en veranderaar.

De student bedrijfskunde van Hogeschool Rotterdam volgt het vak *Leadership Transition* en is echt enthousiast geworden toen haar team een opgave van een gemeente kreeg om de CO₂-uitstoot in een bouwproject te verminderen: een vraagstuk waarmee zij verschil kan maken. Ook de eerdergenoemde voorbeelden op de Hanzehogeschool om structuren van macht en racisme bloot te leggen en te doorbreken, de SESI community van de Hogeschool van Amsterdam en het *Student as teacher* project van de Willem de Kooning Academie zijn impact-gedreven initiatieven. Participatie krijgt betekenis als het daadwerkelijk tot invloed en verandering leidt. Als dat perspectief ontbreekt, haken (potentiële) deelnemers af. Studenten vertellen dat ze niet mee doen met enquêtes, omdat ze er geen vertrouwen in hebben dat er écht iets met hun stem gebeurt. "Ik voel me niet gehoord in de dingen die ik vind. Als ik het idee heb dat je er toch niks mee gaat doen, dan vul ik die hele vragenlijst niet in." Een docent-onderzoeker voegt toe: "Het zijn de docenten die de agenda van onderwijsevaluatie bepalen, en de vormen en taal waarin geparticipeerd kan worden."

De Vlaamse docent-onderzoeker trekt zich die ongelijkwaardige verhouding aan. "Ik vind dat we veel meer rekening moeten houden met waar studenten wakker van liggen. Binnen onze studentenvoorzieningenraad is een groep die meer aandacht wil voor LGBTQ+- inclusiviteit in de opleiding. Dit thema zouden we veel serieuzer kunnen oppakken in school en in het onderwijs. We bereiden studenten immers niet alleen voor op de samenleving, we zijn er ook onderdeel van." Het onderwerp LGBTQ+ roept discussie op in het panel. Een lid spreekt haar zorg uit of studenten die anders denken over LHBTQ-leefstijlen wel voldoende vrijheid houden om vanuit hun eigen identiteit en waarden deel te nemen aan het onderwijs.

Ruimte voor tegenstellingen

Een dergelijke discussie is volgens Dedding et al. (2023) juist een uiting van betekenisvolle participatie, die immers actie en verandering tot doel heeft; participatie leidt in haar ogen tot

RUIMTE MAKEN VOOR STUDENTEN ALS SOCIAAL VERANDERAARS

verstoring van de bestaande orde. Lector Sociale Veerkracht Ročak (2023) spreekt over een 'agonistische ruimte' die plaats biedt aan tegenstellingen. In die ruimte wordt niet bij voorbaat de consensus gezocht, maar worden bestaande conflicten erkend en aangegaan.

De panelleden hebben wel de hoop dat de initiatieven die zij kennen en nemen, bij kunnen dragen aan verandering van het onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk. Een doorgaande dialoog binnen en buiten de instelling is daarbij een voorwaarde. De docent-onderzoeker uit Groningen meent dat juist de hbo-opgeleide professional impact kan maken. "Onze professionals zitten op sleutelposities in de samenleving en kunnen verandering teweegbrengen. Daarom is het zo belangrijk dat we als hogeschool niet blijven vasthouden aan hoe we het altijd deden, maar met de volgende generatie nieuwe manieren van leren en samenwerken ontwikkelen." Zij ziet studenten als changemakers en verwijst naar een geschiedenis van Maagdenhuisbezetting tot Extinction Rebellion. De andere panelleden sluiten zich aan bij haar passievolle betoog voor de kracht van studenten als sociaal veranderaars.

CONCLUSIE

De praktijk van studentenparticipatie die de panelleden delen, is kleurrijk, divers, inspirerend en volop in beweging. Toch zijn er nog vele punten waarop studentenparticipatie zich dient te ontwikkelen om tot gelijkwaardige en betekenisvolle manieren van samen leren en werken te komen. Een van de voorwaarden die in het gesprek naar voren komt, is dat de onderwijsinstellingen op zoek gaan naar andere vormen en talen dan de formele structuren van medezeggenschap. Want, in die formele structuur, naar analogie van Kunneman 'gesprekken onder lantarenpalen' genoemd, neemt slechts een selecte groep studenten deel en komen weinig inspirerende ideeën tot stand.

Betekenisvolle participatie start met het creëren van een open informele ruimte, een plek 'als bij een kampvuur', waar studenten als gelijkwaardige partners deelnemen aan het gesprek over actuele vraagstukken uit onderwijs en samenleving. Hiervoor is het nodig dat identiteiten en kwaliteiten van studenten op waarde worden geschat en dat de verschillende kennisbronnen (theorie, praktijk en ervaring) als gelijkwaardig worden erkend en benut. Het vraagt ook dat studenten en docenten zorgvuldig worden begeleid in hun nieuwe rollen en verantwoordelijkheden en dat er draagvlak wordt ervaren voor verandering in de hele organisatie.

Tot slot, participatie is geen doel op zich. Betekenisvolle participatie is altijd gericht op verandering, op impact op het onderwijs, onderzoek en de praktijk. Dit verlangt van beleidsmakers, bestuurders en opleiders de bereidheid om hun macht te delen. Studenten worden dan niet ingezet om binnen het bestaande systeem mee te doen met een agenda die al vastligt, maar ervaren de ruimte om mee te bepalen en beslissen, en kritische tegengeluiden te laten horen, bijvoorbeeld over racisme en uitsluiting op de hogeschool.

Om alle stemmen in de samenleving te horen en de democratie te versterken, zijn nieuwe en inclusieve vormen van participatie nodig, betoogt Halleh Ghorashi, hoogleraar Diversiteit en Integratie en kroonlid van de Sociaal Economische-Raad (in Lambregtse, 2023). Zij ziet een belangrijke rol weggelegd voor zogenaamde 'tussenpersonen'. Deze personen "staan dicht genoeg bij de leefwereld van mensen voor wie het beleid bedoeld is en zijn professioneel genoeg om het proces in de systeemwereld te begrijpen en te beïnvloeden" (Lambregtse, 2023).

Die rol van verbinder en vernieuwer zien de Hogere Sociale Studies in de sociaal professionals van de toekomst (Vereniging Hogescholen, 2023, p. 27–29). Zij kunnen een vertaalslag maken van het beleid naar de dagelijkse praktijk, en andersom. De nieuwe sociaal professionals geven een stem aan mensen die door transities en regelgeving in kwetsbare situaties terechtkomen. En zij stappen met een open maar kritische houding af op de overheid om structurele problemen en uitsluitingsmechanismen aan te kaarten en tegen te gaan. De samenwerkende Hogescholen voor sociale studies in Nederland zien het als een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van onderwijs en onderzoek om de studenten hier zo goed mogelijk op voor te bereiden (Vereniging Hogescholen, 2023). Maar om hen op te leiden tot sociaal veranderaars, is het hoog tijd om ook *binnen* het onderwijs en onderzoek recht te doen aan de stem van studenten en hen ruimte te bieden om changemakers te zijn.

REFERENTIES

- Dedding, C., Groot, B., Slager, M., & Abma, T. (2022). Building an alternative conceptualization of participation: From shared decision-making to acting and work. *Educational Action Research*, 31, 868–880. <https://doi.org/10.1080/09650792.2022.2035788>
- Dedding, C., Wammes, M., Verspyck Mijnsen C., Aussems, K., & Pannebakker, N. (2023). *Richtlijnen voor kinderen, jongeren en onderzoekers die echt willen samenwerken in onderzoek*. School for Participation. Geraadpleegd op 19 oktober 2023, van <https://edu.nl/mtjy7>

RUIMTE MAKEN VOOR STUDENTEN ALS SOCIAAL VERANDERAARS

- Fine, M. (2018). *Just research in contentious times*. New York: Teachers College Press.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Florence, Italy: UNICEF International Child Development Centre. Geraadpleegd op 2 november 2023, van <https://edu.nl/mf8v9>
- Healey, R. (z.d.). *Seeking social justice through student-staff partnerships. Inaugural lecture by Professor Ruth Healey*. Chester University. Geraadpleegd op 2 november 2023, van <https://edu.nl/79j83>
- Healey, M., & Healey, R. (2019). *Student Engagement through Partnership. Guide and update to the Advance HE Framework (04)*. AdvanceHE. Geraadpleegd op 15 oktober 2023, van <https://edu.nl/bmgwu>
- Healey, M., Flint, A., & Harrington, K. (2014). *Engagement through Partnership: Students as Partners in Learning and Teaching in Higher Education*. HEA.
- Healey, M., Healey, R. L., & West, H. (2023). Reflections on disciplinary perspectives on students as partners. *International Journal for Students as Partners*, 7(1), 1–13. <https://doi.org/10.15173/ijsap.v7i1.5444>
- Howell A., & Tuitt, F. (Reds.) (2003). *Race and higher education: Rethinking pedagogy in diverse college classrooms*. HER Reprint Series.
- Lambregtse, C. (2023). *Burgerparticipatie: op zoek naar alle stemmen*. SER. Geraadpleegd op 26 oktober 2023, van <https://edu.nl/t9976>
- Mitra, D. (2006). Increasing Student Voice and moving toward youth leadership. *The Prevention Research*, 13(1), 7–10. Geraadpleegd op 26 oktober 2023, van <https://edu.nl/7hfd7>
- Ročak, M. (2023, 14 september). *De eeuwige strijd om de stad: Op zoek naar een alternatief voor burgerinspraak in stadsvernieuwingprojecten en de rol van het sociaal werk hierin* [Keynote]. Vlaams-Nederlandse Conferentie Onderzoek Sociaal Werk en Pedagogiek, Brussel.
- Smit, B. H. J. (2023). *Dimensions of student participation: Participatory action research in a teacher education context* [Doctoral Thesis]. Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 2 november 2023, van <https://edu.nl/fdvhj>
- Van Vliet, J., Spierings, F., & Dudevszky, S. (2020). *Koplopers: Lessons Learned. Participatief actieonderzoek met psychisch kwetsbare jongeren*. Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Inholland. Geraadpleegd op 19 oktober 2023, van <https://edu.nl/4axnq>
- Verbeek, G., & Ponte, P. (2014). *Participatie in het onderwijs. Onderzoek met en door leerlingen*. Boom Lemma Uitgevers.
- Vereniging Hogescholen. (2023). *De sociaal professional als sociaal veranderaar. Empowerment van de sociaal professional. Om het verschil te maken in de veranderende wereld* [Sectorplan Hogere Sociale Studies]. Geraadpleegd op 19 oktober 2023, van <https://edu.nl/p99x6>

- Verhoeff, C., & Guérin, L. (2021). Versterken van student voice in het Hoger Onderwijs. *TVHO*, 39(2), 33–46. Geraadpleegd op 6 oktober 2023, van <https://tvho.nl/article/view/13384>
- Wekker, C. (2021). *Het was maar een grapje. Verhalen van studenten van kleur over kansen binnen het hoger onderwijs*. Hanzehogeschool. Geraadpleegd op 18 oktober 2023, van <https://edu.nl/xveuc>
- ZonMw. (2023, 2 oktober). *Jongeren zelf aan de slag met onderzoek naar mentale gezondheid*. Geraadpleegd op 18 oktober 2023, van <https://edu.nl/tpwxk>